

УДК: 378.2

ДО ПРОБЛЕМИ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ВИКЛАДАЧІВ ЕКОНОМІКИ

аспірантка, Кучерява К. В.

ДВНЗ «Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана», Україна, Київ

У статті розглянуто наукові дослідження різних аспектів професійної підготовки майбутніх викладачів економіки. Висвітлено особливості професійної підготовки майбутнього викладача економіки у непедагогічних вищих навчальних закладах. Показано напрями, складові та сутність сучасних вимог до професійної підготовки викладача економіки. Проаналізовано структуру існуючих моделей професійної підготовки викладача економіки, що здійснюється закладами вищої освіти. Зроблено висновок про те, що їх удосконалення можливе лише за умови принципової переорієнтації традиційної підготовки предметно-спеціалізованого характеру. Суттєвого значення набуває результативний аспект, яким виступає компетентність викладача економіки як найважливіша характеристика якості психолого-педагогічної підготовки в економічних університетах.

Ключові слова: професійна підготовка, майбутній викладач економіки, психолого-педагогічна підготовка викладача, модель підготовки викладача, компетентність.

аспірантка, Кучерявая Е. В. К проблеме профессиональной подготовки будущих преподавателей экономики / ГВУЗ «Киевский национальный экономический университет имени Вадима Гетьмана», Украина, Киев

В статье рассмотрены научные исследования различных аспектов профессиональной подготовки будущих преподавателей экономики. Освещены особенности профессиональной подготовки будущего преподавателя экономики в непедагогических высших учебных заведениях. Показано направления, составляющие и сущность современных требований к профессиональной подготовке преподавателя экономики. Проанализирована структура существующих моделей профессиональной подготовки преподавателя экономики осуществляемой вузами. Сделан вывод о том, что их усовершенствование возможно лишь при условии принципиальной переориентации традиционной подготовки предметно-специализированного характера. Существенное значение приобретает результативный аспект, которым выступает компетентность преподавателя экономики как важнейшая характеристика качества психолого-педагогической подготовки в экономических университетах.

Ключевые слова: профессиональная подготовка, будущий преподаватель экономики, психолого-педагогическая подготовка преподавателя, модель подготовки преподавателя, компетентность.

PhD student, Kucheriava K. V. On the problem of professional training of future teachers of economy / Department of pedagogy Kyiv national economic university named after Vadym Hetman", Ukraine, Kiev

The article presents research of various aspects in training future economy teachers. The peculiarities in training of the future economy teacher in non-pedagogical universities were described. Directions, components and essentiality of modern requirements for training future economy teachers were displayed. The structure of existing training models that currently are applied by higher education institutions for economy

teachers was analyzed. It is concluded in the article that their improvement is possible only if a fundamental reorientation is made in traditional subject-training specialized nature. Efficiency aspect is becoming more and more essential which is represented in the form of competence of the economy teacher as the most important characteristic of psycho-pedagogical training in economic universities.

Key words: professional training, future economy teachers, psycho-pedagogical training of economy teachers, training model of teacher, competence.

Вступ. Сьогодні в теорії і практиці вищої педагогічної освіти накопичено значний досвід, який охоплює багато аспектів професійно-педагогічної підготовки майбутніх викладачів вищої школи.

Підготовка викладачів економіки визначається особливостями самого профілю економічної освіти. У «Концепції розвитку економічної освіти в Україні» [5] зазначається: «Економічна освіта на сучасному етапі розвитку України визначається завданнями переходу до демократичної і правової держави, ринкової економіки, необхідності наближення й до світових тенденцій економічного і суспільного розвитку». Тим самим визнається принципове значення економічної освіти для економічного і політичного розвитку нашої держави.

Пошук шляхів вирішення означеної проблеми, з одного боку, призводить до виникнення різних підходів до здійснення та удосконалення підготовки, яка проходить на основі базової педагогічної освіти (педагогічні університети і педагогічні інститути) та базової економічної освіти (економічні університети), а з іншого боку, сприяє підвищенню ефективності та якості професійної підготовки, що забезпечує умови формування майбутнього викладача економіки як конкурентоспроможного фахівця, здатного компетентно здійснювати свою професійну діяльність.

Особливого значення набуває створення якісно нової системи організації фахової та професійної підготовки, яка озброїть майбутнього викладача економіки вмінням інтегрувати економічні, психолого-педагогічні, методичні й дидактичні знання в нестандартних, нетипових ситуаціях професійної діяльності та застосовувати наявний досвід для особистісного саморозвитку та професійного самовдосконалення. Це потребує принципового переорієнтування професійної підготовки з метою сприяти формуванню особистості педагога-професіонала, здатного самостійно й творчо мислити. При цьому врахування недоліків та переваг традиційної системи підготовки викладача, яка складалася в умовах як класичної університетської освіти, так і в умовах педагогічних університетів та інститутів, має забезпечити ефективність професійної підготовки викладача економіки в економічних університетах на основі інноваційних підходу. Отже, питання, пов'язані з підготовкою викладачів економіки на рівні вищої школи, потребують нагального вирішення.

Актуальні питання формування професійнопедагогічної діяльності у вищій школі присвячені праці В. Кременя, С. Вітвицької, Н. Кузьміної, В. Якуніна. Формування ефективної діяльності викладача вивчають науковці Н. Амінов, І. Зимня, А. Маркова, Л. Мітіна.

Водночас, останнім часом розроблено концепції університетської педагогічної освіти (А. Алексюк, С. Сисоєва, Л. Нечепоренко, В. Сагарда), досліджуються питання методології та історії педагогічної освіти (О. Глузман, В. Луговий, В. Майборода, Н. Дем'яненко, Л. Пуховська, Я. Бельмаз). Особлива увага приділяється питанням самоосвіти, самоактуалізації, самовдосконалення майбутніх педагогів (М. Рогозіна, Л. Кобильнік, Т. Шестакова).

Аналіз останніх досліджень і публікацій свідчить, що висвітлюються окремі аспекти підготовки викладачів для сфери

економічної освіти, зокрема, формування комунікативної компетенції педагогів в умовах економічного ВНЗ (Л. Савенкова), формування професійно-орієнтованого позитивного ставлення до дисциплін психолого-педагогічного циклу в студентів економічного університету (Л. Грущенко), формування професійних педагогічних умінь у майбутніх викладачів економіки (Г. Ковальчук). 3

огляду на викладене, **мета статті** – проаналізувати процес професійної підготовки майбутніх викладачів економіки в сучасних умовах розвитку вищої освіти України.

Результати дослідження. Хотілося б звернути увагу на те, що у будь-який часовий період людства вимоги до викладачів і учителів завжди були високими. Сьогодні перед вищою педагогічною школою України стоїть завдання переходу до формування професіоналів, які б могли у своїй майбутній професійній діяльності поєднувати глибокі фундаментальні теоретичні знання і практичну підготовку з постійно зростаючими вимогами інформаційного суспільства. Пропагуються ідеї демократизації, європейського співтовариства, навчання протягом життя, мобільності студентів і викладачів, компетентнісного підходу.

Я. Бельмаз зазначає, що Україна тільки намагається робити перші кроки у напрямку спеціальної підготовки викладачів ВНЗ, тоді як у США вже є певний досвід розв'язання цього питання, втіленням чого є національна програма «Підготовка майбутніх викладачів» («Preparing Future Faculty» – PFF) [2, с. 110]. Певна річ, що підготовка педагогічних кадрів у вищих закладах освіти України приймала різні організаційні форми, типи та види, зберігаючи історичні традиції та враховуючи нові перспективні тенденції. По-перше, професійна підготовка викладачів економіки раніше забезпечувалася класичними університетами, які пропонували велику кількість організаційних моделей. До цього часу, однак, зберігається значна перевага теоретичної складової

професійної підготовки над практичною. По-друге, професійна підготовка викладачів економіки здійснюється педагогічними університетами і педагогічними інститутами, моделі підготовки яких суттєво не відрізняються і мають загальні особливості. Серед них значне акцентування зроблено в бік практичної професійної підготовки (педагогічна практика, методика викладання певних дисциплін, курсові роботи тощо). По-третє, професійна підготовка викладачів економіки стала здійснюватися непедагогічними (економічними) університетами, моделі яких відрізняються гнучкістю й варіативністю щодо змістовності та структури організації психолого-педагогічної підготовки.

Перейдемо до розгляду існуючих систем професійної підготовки викладача економіки в системі вищої освіти.

Як відомо, *модель підготовки викладача економіки в умовах класичних університетів* має свої характерні властивості, що дозволяє визначити специфічні особливості стосовно означених компонентів професійної підготовки. Так, А. Алексюк зазначає, що система сучасної класичної університетської освіти спирається на загальні принципи фундаменталізації, універсалізації, гуманітаризації професійної підготовки. Метою є забезпечення загальноосвітньої, загальнокультурної, професійної та наукової підготовки фахівця широкого профілю, а основними завданнями вважаються фундаментальність знань та підвищення соціальної значущості престижу знань [1, с. 270].

Щодо засобів реалізації, які знаходимо у працях І. Лугового, то змістовність професійної підготовки викладачів економіки спрямована на засвоєння фундаментальних, спеціальних та гуманітарних дисциплін з чітко вираженою науково-дослідною спрямованістю. Побудова системи предметів психолого-педагогічного циклу, у свою чергу, з одного боку, забезпечує широкопрофільність та

фундаментальність загальної підготовки, з іншого боку, проявляється у формуванні особливого стилю мислення, що передбачає сформованість певних умінь – аналітичних та прогностичних тощо. При цьому специфіка професійної підготовки виявляється в орієнтуванні на теоретичний аспект, що негативно відображається на здійсненні випускниками повноцінної практичної педагогічної діяльності [6, с. 18].

Основними умовами, які сприяють ефективності професійно-педагогічної підготовки викладача, є забезпечення високого рівня фундаментальних знань, що дозволяє в умовах університетів особливу увагу приділяти взаємозв'язку навчальної та науково-дослідної роботи майбутніх викладачів економіки.

Відповідно, модель підготовки викладача економіки в умовах педагогічних університетів та інститутів також має певні специфічні особливості, аналіз яких здійснювала І. Міщенко, будується на поєднанні загальних та специфічних принципів. Серед них автор виділяє принципи гуманізації та гуманітаризації, універсалізації та фундаменталізації, педагогізації та професіоналізації тощо. Метою професійної підготовки є забезпечення високого рівня ґрунтовної психолого-педагогічної освіти викладача економіки, що забезпечується загальнонауковою, спеціальною, методичною та практично-педагогічною спрямованістю навчання [7, с. 188].

За О. Глузманом, зміст системи професійної підготовки викладача економіки в умовах педагогічних університетів й інститутів пов'язаний з необхідністю засвоєння загальнотеоретичного, спеціального, психолого-педагогічного, практико-педагогічного, науково-дослідницького та культурологічного блоків. Завдяки такому змісту освіти формується система узагальнених міжпредметних і часткових професійно-педагогічних знань, способів діяльності та практичних умінь, що дозволяє творчо здійснювати професійну діяльність при

вирішенні педагогічних задач [3, с. 262]. Однак до цього часу залишається питання, що ж вважати результатом професійної підготовки викладача. Так, цим результатом в закладах вищої педагогічної освіти можна вважати формування професійно значущих якостей, педагогічних здібностей та педагогічних умінь, а також формування готовності до діяльності.

Зважаючи на вище сказане, розуміємо, що загальні тенденції традиційної підготовки викладачів знаходять певне відображення в системі професійної підготовки викладача економіки в непедагогічних університетах. Водночас, впровадження якісно нової системи професійної підготовки викладача економічними університетами має значні переваги, про які йдеться у монографії В. Козакова та Н. Бутенко: «...По-перше, самою суттю університетської освіти, універсальністю, науковістю; по-друге – тим, що названими вище сутнісними ознаками забезпечується не лише висока компетентність, а й професійна мобільність випускників; по-третє – економічною доцільністю...; по-четверте – тим, що гуманістична спрямованість професійної освіти як світова тенденція реалізується безпосередньо змістом предметів психолого-педагогічної підготовки та формами і методами навчання; по-п'яте – чинником соціального змісту...» [4, с. 29-34].

Так, ми вважаємо, що модель підготовки викладача економіки в умовах економічних університетів суттєво відрізняється принципами побудови організації навчання, переорієнтацією змістовного компоненту та результативністю професійної підготовки.

Побудова моделі підготовки викладача економіки в умовах економічного університету спирається на систему загальних принципів педагогічної освіти, а також на сукупність специфічних аспектів професійної підготовки майбутніх фахівців.

Слід зауважити, що психолого-педагогічна підготовка в економічних університетах розглядається як цілісна динамічна педагогічна система, структура, зміст, методи і форми якої спрямовуються на формування компетентності майбутніх викладачів. Такий підхід вважається ефективним, оскільки результатом підготовки студентів до педагогічної діяльності є психолого-педагогічна компетентність.

Аналіз змісту професійної підготовки майбутніх викладачів економіки у непедагогічному вищому навчальному закладі, який знаходимо в праці В. Козакова та Н. Бутенко, доводить, що метою професійної підготовки викладача економіки в економічному університеті є формування високого рівня його професійної компетентності та готовності до управління професійною діяльністю. Досягнення вказаної мети потребує реалізації наступних завдань:

- формування майбутнього педагога як активного суб'єкта самопізнання, самоосвіти та професійної діяльності;
- формування системи професійних умінь викладача економіки;
- підвищення (фундаменталізація) соціально-психологічної компетентності фахівця (соціально-психолого-педагогічний аспект діяльності в системі "людина-людина") [4, с. 29-34];
- активізація інтелектуальних здібностей майбутніх викладачів економіки.

Зміст психолого-педагогічної підготовки студентів в економічному університеті, що є складовою відповідної моделі, включає:

- систему загальнонаукових фундаментальних, психолого-педагогічних та дидактичних знань;
- систему професійно-педагогічних умінь, прийомів та способів діяльності;- досвід застосування набутих знань, навичок, умінь у нестандартних, нетипових ситуаціях професійної діяльності.

Отже, компетентність викладача економіки як здатність до прояву суб'єктом діяльності особистісного ставлення до способу застосування набутих знань, навичок, умінь у професійній діяльності, на нашу думку, можна вважати однією з характеристик якості психолого-педагогічної підготовки.

Безумовно, ефективність реалізації моделі підготовки викладача економіки в непедагогічних університетах через взаємозв'язок її якісних і кількісних структурних компонентів ставить цілий ряд питань, серед яких найважливішими залишаються такі: пошук оптимальних психолого-дидактичних умов удосконалення професійної підготовки, які сприяють формуванню компетентності викладача на етапі його професіоналізації і є основою розвитку особистості майбутнього фахівця.

Висновки. Зрозуміло, що однозначне вирішення означених питань неможливе через існування різноманітних моделей професійної підготовки викладача економіки в системі вищої освіти. Але, враховуючи процеси модернізації національної освіти сучасні науковці виділяють різні аспекти професійної підготовки майбутніх викладачів вищих навчальних закладів та пропонують різноманітні концепції, підходи, форми, методи та технології, більшість з яких можна застосовувати у практиці підготовки майбутніх викладачів економіки.

Література:

- 1.Алексюк А.М. Педагогіка вищої школи України. Історія. Теорія: Підручник. – К.: Либідь, 1998. – 560 с.*
- 2. Бельмаз Я. Нове бачення підготовки майбутніх викладачів ВНЗ у США // Людинознавчі студії: Зб. наук. праць ДДПУ ім. Івана Франка. – Дрогобич: Вимір, 2007. – Випуск 14. Педагогіка. – С. 110-117.*

3. Глузман А.В. *Университетское педагогическое образование: опыт системного исследования: Монография.* – К.: Профосвіта, 1996. – 312 с.
4. Козаков В.А., Бутенко Н.Ю. *Гумаізація суспільства і концепція змістовності психолого-педагогічної підготовки в університеті // Університетська педагогічна освіта як шлях гуманізації суспільства: Матеріали доп. Міжнар. наук.-практ. конф.* – К.: КНЕУ, 1999. – Ч. I. – С. 29-34.
5. *Концепція розвитку економічної освіти в Україні // Освіта України.* – 2004. – № 6. – С. 4–5.
- 6.. *Луговой В.И. Проблемы подготовки учительских кадров в университетах Украины.* – К.: МАУП, 1991. – 203 с.
7. Міщенко І.Б. *Модель професійної підготовки викладача економіки: напрями удосконалення // Неперервна професійна освіта: Теорія і практика: Педагогіка. Психологія.* – К.: МДГУ, 2003. – Вип. 1. – С. 185-192.

References:

1. *Aleksiuk A.M. Pedagogika vyshchoi shkoly Ukrainy. Istorii. Teoriia: Pidruchnyk.* – К.: Lybid, 1998. – 560 s.
2. *Belmaz Ya. Nove bachennia pidhotovky maibutnikh vykladachiv VNZ u SShA // Liudynoznavchi studii: Zbirnyk naukovykh prats Drohobyt'skoho derzhavnogo pedagogichnogo universytetu imeni Ivana Franka.* – Drohobych: Vymir, 2007. – Vypusk 14. Pedagogika. – S. 110-117.
3. *Hluzman A.V. Unyversytetskie pedagogicheskoe obrazovaniye: opyt systemnogo yssledovaniya: Monohrafiya.* – К.: Profosvita, 1996. – 312 s.
4. *Kozakov V.A., Butenko N.Yu. Humaizatsiia suspilstva i kontseptsiia zmistovnosti psykhologo-pedahohichnoi pidhotovky v universyteti // Universytetska pedagogichna osvita yak shliakh humanizatsii suspilstva:*

Materialy dop. Mizhnar. nauk.-prakt. konf. – K.: KNEU, 1999. – Ch. I. – S. 29-34.

5. Kontsepsiia rozvytku ekonomichnoi osvity v Ukraini // Osvita Ukrainy. – 2004. – № 6. – S. 4–5.

6. Luhovoi V.Y. Problemy podhotovky uchytelskykh kadrov v unyversytetakh Ukrainy. – K.: MAUP, 1991. – 203 s.

7. Mishchenko I.B. Model profesiinoi pidhotovky vykladacha ekonomiky: napriamy udoskonalennia // Neperervna profesiina osvita: Teoriia i praktyka: Pedagogika. Psykholohiia. – K.: MDHU, 2003. – Vyp. 1. – S. 185-192.